

Sygn. akt II CSKP 312/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 czerwca 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Misztal-Konecka (przewodniczący,
sprawozdawca)
SSN Jacek Grela
SSN Kamil Zaradkiewicz

w sprawie z powództwa W. G.

przeciwko W. G.

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym

w Izbie Cywilnej w dniu 30 czerwca 2022 r.,

skargi kasacyjnej pozwanego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Katowicach

z dnia 4 listopada 2019 r., sygn. akt I ACa 229/19,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

1. Wyrokiem z 19 listopada 2018 r. Sąd Okręgowy w Częstochowie uznał za bezskuteczne w stosunku do W. G. czynności prawne w postaci dwóch bliżej określonych umów sprzedaży nieruchomości zawartych odpowiednio 6 listopada

2014 r. i 17 września 2015 r. między M. spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w W. a W. G. w celu ochrony wierzytelności W. G.1 stwierdzonej wyrokiem zaocznym Sądu Okręgowego w Katowicach z 11 października 2016 r., mocą którego zasądzono od D. S. na rzecz W. G.1 bliżej określone kwoty.

2. Wyrokiem z 4 listopada 2019 r. Sąd Apelacyjny w Katowicach, po rozpoznaniu apelacji pozwanego, oddalił apelację i obciążył pozwanego obowiązkiem zwrotu kosztów procesu na rzecz powódki.

W uzasadnieniu Sąd Apelacyjny w pełni podzielił ustalenia faktyczne poczynione przez Sąd Okręgowy, spośród których wskazać należy zwłaszcza następujące: umową darowizny z 24 kwietnia 2008 r. B. G. i W. G. przekazali obie objęte żądaniem pozwu nieruchomości swej córce, D. S.. W styczniu 2011 r., stosownie do ustaleń poczynionych z D. S., W. G.1 zaciągnęła zobowiązanie kredytowe, zaś środki w ten sposób uzyskane zostały przebrane na rachunek bankowy D. S.. D.S. zobowiązała się do spłacania kredytu zaciągniętego przez W. G.1, czego jednak nie czyniła. Wyrokiem z 11 października 2016 r. Sąd Okręgowy w Katowicach zasądził od D. S. na rzecz W. G.1 kwotę 210 556,16 zł z ustawowymi odsetkami oraz orzekł o kosztach procesu.

W dniu 17 grudnia 2013 r. D. S. zawarła umowę pożyczki z M. spółką z ograniczoną odpowiedzialnością w W.. W celu zabezpieczenia spłaty zobowiązania przewłaszczyła ona na zabezpieczenie wskazane wyżej nieruchomości. W dniu 11 lutego 2014 r. umowa pożyczki została zmieniona poprzez zwiększenie wysokości kwoty pożyczki do 241 909,30 zł oraz przedłużenie terminu jej spłaty. Ostatecznie D. S. nie wywiązała się z tego zobowiązania, wobec czego utraciła roszczenie o zwrotne przeniesienie prawa własności.

W. G.. w dniach 6 listopada 2014 r. oraz 17 września 2015 r. nabył od M sp. z o.o. wskazane nieruchomości.

Sąd Apelacyjny uznał, że powódka wykazała przesłanki uprawniające ją do żądania ochrony pauliańskiej wobec dłużniczki, spółki M. sp. z o.o. oraz pozwanego, określone w art. 527 § 1 k.c. oraz art. 531 § 2 k.c. Wskazał przy tym, że w przypadku żądania pozwu konstruowanego na zasadzie art. 531 § 2 k.c. brak jest konieczności wskazywania w żądaniu pozwu pauliańskiego kolejnych

czynności prawnych poprzedzających ostatnią czynność prawną transferującą przedmiot majątkowy.

3. Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną wywiódł pozwany, zaskarżając go w całości. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie art. 531 § 2 k.c. oraz art. 527 § 1 k.c. poprzez uznanie, że dla skuteczności skargi pauliańskiej wystarczające jest uznanie w sentencji wyroku za bezskuteczną czynności prawnej pomiędzy osobą trzecią a osobą czwartą, bez uznania za bezskuteczną w sentencji wyroku czynności prawnej zawartej pomiędzy bezpośrednim dłużnikiem wierzyciela a osobą trzecią. Skarżący domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego oraz orzeczenia co do istoty sprawy poprzez oddalenie powództwa, ewentualnie uchylenia zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazania sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

4. Prokurator Generalny wyraził stanowisko, że skarga kasacyjna nie powinna zostać uwzględniona.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

5. W skardze kasacyjnej postawiony został tylko jeden zarzut, a mianowicie oparcia wyroku Sądu Apelacyjnego na wadliwym poglądzie prawnym jakoby dla skuteczności skargi pauliańskiej wystarczające było uznanie w sentencji wyroku za bezskuteczną czynności prawnej pomiędzy osobą trzecią a osobą czwartą, bez uznania za bezskuteczną w tej sentencji czynności prawnej zawartej pomiędzy dłużnikiem wierzyciela a osobą trzecią. Zarzut ten został odniesiony do art. 531 § 2 k.c. oraz art. 527 § 1 k.c., choć w istocie brak w nim samodzielnego nawiązania do art. 527 § 1 k.c.

6. A *limine* należy przesądzić, że na gruncie wykładni art. 531 § 2 k.c. - zgodnie z którym w wypadku gdy osoba trzecia rozporządziła uzyskaną korzyścią, wierzyciel może wystąpić bezpośrednio przeciwko osobie, na której rzecz rozporządzenie nastąpiło, jeżeli osoba ta wiedziała o okolicznościach uzasadniających uznanie czynności dłużnika za bezskuteczną albo jeżeli rozporządzenie było nieodpłatne – orzecznictwo i doktryna pozostają zgodne co do tego, że dla uzyskania zaspokojenia z przedmiotów majątkowych, które wyszły

z majątku dłużnika albo do niego nie weszły, wystarczające jest wystąpienie z powództwem o stwierdzenie bezskuteczności na podstawie art. 531 § 2 k.c. przeciwko dalszemu nabywcy korzyści, która wyszła z majątku dłużnika, względnie do niego nie weszła. Legitymacja bierna jest w tym przypadku ukształtowana odmiennie niż w przypadku sprawy o uznanie za bezskuteczną umowy na podstawie art. 59 k.c. (wyroki Sądu Najwyższego: z 19 grudnia 2006 r., V CSK 330/06; z 12 kwietnia 2012 r., II CSK 448/11; z 11 grudnia 2013 r., IV CSK 222/13; z 24 września 2015 r., V CSK 667/14, OSNC 2016, Nr 7-8, poz. 94; z 3 marca 2017 r., I CSK 157/16; z 7 czerwca 2019 r., IV CSK 169/18; z 16 marca 2022 r., II CSKP 190/22; uchwała Sądu Najwyższego z 28 stycznia 2016 r., III CZP 99/15). Konstrukcja prawna z art. 531 § 2 k.c. umożliwia bowiem wystąpienie przez wierzyciela przeciwko tej osobie, do której majątku ma być kierowana egzekucja w związku z uznaniem bezskuteczności czynności prawnej dokonanej przez dłużnika.

Zastrzec jedynie należy, że rozporządzenie korzyścią nie wyklucza pozwania dłużnika na podstawie art. 527 k.c., jeśli uzyskanie wyroku uznającego daną czynność prawną za bezskuteczną względem wierzyciela jest wierzycielowi potrzebne np. w związku z zamiarem dochodzenia roszczeń odszkodowawczych lub z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia (wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2013 r., IV CSK 222/13; uchwała Sądu Najwyższego z 24 lutego 2011 r., III CZP 132/10, OSNC 2011, Nr 10, poz. 112).

7. W odniesieniu zaś do kluczowego dla rozstrzygnięcia skargi kasacyjnej zagadnienia prawidłowości skonstruowania żądania pozwu, a następnie sentencji wyroku uwzględniającego powództwo pauliańskie przeciwko osobie czwartej (ewentualnie kolejnym nabywcom) w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażone zostały *de facto* trzy poglądy. Zgodnie z pierwszym z nich, konieczne jest zaskarżenie jedynie czynności zdziałanej przez dłużnika (pogląd omówiony w wyroku Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 2012 r., II CSK 448/11, OSNC 2013, Nr D, poz. 69). Wedle drugiego - wystarczające będzie zaskarżenie tylko drugiej (ostatniej) czynności (wyroki Sądu Najwyższego: z 19 grudnia 2006 r., V CSK 330/06; z 11 grudnia 2013 r., IV CSK 222/13; z 24 września 2015 r., V CSK 667/14,

OSNC 2016, Nr 7-8, poz. 94; z 22 marca 2017 r., III CSK 143/16; z 7 czerwca 2019 r., IV CSK 169/18; z 16 marca 2022 r., II CSKP 190/22).

Trzeci zaś pogląd opiera się na założeniu, które wymaga wymienienia w wyroku wszystkich czynności stanowiących transfer wartości majątkowych z majątku dłużnika do majątku ostatniego nabywcy (a zatem odpowiednio czynności z osobą trzecią, czwartą i każdą kolejną), dzięki czemu na etapie postępowania wykonawczego sytuacja jest niezwykle czytelna. Dochodzi bowiem do wyraźnego ukazania łączności między tytułem wykonawczym wystawionym przeciwko dłużnikowi a stwierdzeniem bezskuteczności czynności, której dłużnik nie dokonywał (wyroki Sądu Najwyższego: z 19 grudnia 2006 r., V CSK 330/06; z 12 października 2017 r., IV CSK 704/16).

Jak słusznie wskazano w wyroku Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 2012 r. (II CSK 448/11) oraz w wyroku Sądu Najwyższego z 24 września 2015 r. (V CSK 667/14, OSNC 2016, Nr 7-8, poz. 94) różnice w poglądach wynikają z tego, że art. 531 § 2 k.c. nie precyzuje treści żądania, które wierzyciel może skierować przeciwko osobie, na rzecz której nastąpiło rozporządzenie, lecz jedynie wskazuje ją jako legitymowaną biernie i określa przesłanki jej odpowiedzialności wobec wierzyciela.

W ocenie Sądu Najwyższego w składzie rozpoznającym niniejszą sprawę, wskazanie czynności dłużnika i żądanie jej ubezszkudnienia nie jest nieodzowne w powództwie skierowanym przeciwko dalszemu nabywcy korzyści, która wyszła z majątku dłużnika. Uwzględnienie takiego powództwa wymaga jednocześnie stwierdzenia podstaw do zastosowania art. 527 § 1 k.c. w odniesieniu do czynności dłużnika oraz stwierdzenia szczególnych przesłanek przewidzianych w art. 531 § 2 k.c. w łańcuchu czynności przenoszących korzyści; stwierdzenie to następuje jako przesłanka rozstrzygnięcia co do powództwa skierowanego przeciwko osobie czwartej i nie musi znaleźć odzwierciedlenia w sentencji wyroku. Za wnioskowaniem tym przemawia literalna wykładnia art. 531 § 2 k.c., który pozwala kierować powództwo pauliańskie wyłącznie przeciwko osobie czwartej: za bezskuteczną w tym postępowaniu nie może zatem zostać uznana czynność prawna zdziałana przez osobę trzecią z dłużnikiem, ponieważ oznaczałoby to orzeczenie o bezskuteczności czynności prawnej w procesie toczącym się bez

udziału tego podmiotu, w stosunku do którego czynność ta miałaby być bezskuteczna, a do tego przepisy Kodeksu cywilnego i procedury cywilnej nie dają podstawy. Skoro tak, z art. 531 § 2 k.c. wynika wyłączenie konieczności pozywania innych podmiotów poza osobą czwartą (ewentualnie dalszą) i brak konieczności kwestionowania skuteczności kolejnych czynności prawnych we wskazywanym pochodzie transferu majątkowego. Dalszą konsekwencją tego stanowiska jest stwierdzenie, że dla egzekucji z uzyskanej korzyści wystarcza podważenie jedynie ostatniej czynności prawnej, jeżeli korzyść majątkowa wyszła z majątku dłużnika lub do niego nie weszła (wyroki Sądu Najwyższego: z 11 grudnia 2013 r., IV CSK 222/13; z 7 czerwca 2019 r., IV CSK 169/18). Szerszą argumentację w tym zakresie zawiera uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z 24 września 2015 r. (V CSK 667/14, OSNC 2016, Nr 7-8, poz. 94), a jej ponowne przytaczanie jest zbędne.

Na koniec wskazać trzeba, że powyższa wykładnia odpowiada potrzebom praktyki, eliminując potrzebę angażowania w proces/procesy pauliańskie nierzadko wielu podmiotów (kolejnych nabywców), zwłaszcza że z ekonomicznego punktu widzenia wynikiem procesu zainteresowany jest wyłącznie ostatni nabywca.

Z uwagi na powyższe Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak w sentencji wyroku.

[as]